

Proč jsi stále tak **NEKLIDNÝ?**

2., upravené
vydání





Proč jsi stále tak
NEKLIDNÝ?

2., upravené
vydání



Tomáš
Novák

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

PhDr. Tomáš Novák

Proč jsi stále tak neklidný?!

2., upravené vydání

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 4872. publikaci

Odpovědná redaktorka Helena Varšavská

Sazba a zlom Antonín Plicka

Zpracování obálky Vojtěch Kočí

Počet stran 112

Vydání 1., 2012

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

© Grada Publishing, a.s., 2012

Cover Illustration © Eliška Kubínová

ISBN 978-80-247-4226-7

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-8107-5 (ve formátu PDF)

ISBN 978-80-247-8108-2 (ve formátu EPUB)



OBSAH

PŘEDMLUVA ANEB DOBRÉ PŘÁNÍ NA CESTU	7
MÍSTO ÚVODU ANEB MOJI ENCEFALOPATÉ MNE PROVÁZEJÍ	9
JAKO ZAŘÍKÁVÁNÍ ŠAMANŮ	11
RETRO LETEM SVĚTEM	19
(NE)POZORNOST JE TO, OČ (MIMO JINÉ V LMD) BĚŽÍ	27
FÁZE NENÍ FRÁZE	33
Hyperkinetický syndrom, ať již s hyperaktivitou nebo bez ní	35
Nonverbální poruchy učení	37
NEZLOBTE SE NA ZRCADLO ANEB CO VLASTNĚ TO DÍTĚ PROVÁDÍ A KDO ZA TO MŮŽE	41
Překřížená lateralita	56
CO A JAK ŘÍCI?	57
JAK POMOCI?	59
Jak chránit dítě před školními následky mimointelektových příčin neprosněchu?	63
LÁSKA CELÝ SVĚT ZMĚNÍ?	67
JE TO ON/A, VAŠEHO SRDCE ŠAMPION/KA?	71
Rozmysli si, dceruško, rozmysli... aneb Některé svéráznosti žen, jež „zachovají rodinu“ s encefalopatickým manželem	74
JAKÉ JSOU RODINY S MUŽEM, V JEHOŽ ANAMNÉZE JE LMD?	77



JAKÉ JSOU RODINY S ŽENOU, V JEJÍŽ ANAMNÉZE JE LMD?	81
JAKÉ JSOU RODINY S DÍTĚTEM, V JEHOŽ ANAMNÉZE JE LMD?	85
TAKOVÉ MALÉ, DOBŘE MÍNĚNÉ SOUKROMÉ A VÝCHOVNÉ PEKLO	91
Lepší dobrý příklad nežli písma výklad	92
Lidé, nerouhejte se!	94
MÍSTO ZÁVĚRU – NEPTEJTE SE „KDO ZA TO MŮŽE“	97
PŘÍLOHY	101
Příloha 1 – Kauza samizdat	102
Příloha 2 – Chmurné vize mladého encefalopata	104
Příloha 3 – Jak to vidí psycholog pedagogicko psychologické poradny	105
PŘEČTĚTE SI	109



PŘEDMLUVA ANEB DOBŘÉ PŘÁNÍ NA CESTU

Přišlo mi, abych tuto pozoruhodnou knížku doprovodil několika povzbudivými slovy. Jsem totiž starý pamětník a dobří přátelé vždycky ode mě chtějí slyšet, že si připadám jako pan Povondra v Čapkově Válce s mloky – taky jsem u toho byl od začátku. Zprvu jako svědek, posluchač a žák, později i jako aktér. Vždyť já pamatuju, když MUDr. Karel Macek v bývalém SDÚ před více než 50 léty začal psát do svých pediatrických nálezů u některých našich pacientů „pravděpodobně lehké poškození mozku“. A pamatuji, když z toho pan primář JUDr. et MUDr. Otakar Kučera udělal *lehké dětské encefalopatie* neboli *LDE*. To se vám potom těch encefalopatií po vlastech českých najednou urodilo, že nás z toho bolela hlava. A byl jsem u toho, když jeden velký dětský neurolog našemu panu primáři do telefonu vyčítal, jak to, že on, psychiatr, a navíc dokonce psychoanalytik (ovšem ilegální v té době) si troufá mluvit o lidském mozku a nějakých jeho poruchách, když je to přece doména neurologů. A primář Kučera mu odpověděl onou památnou větou: „A máte dojem, že když někdo maluje Hradčany od Karlova mostu, že by se někdo jiný nemohl na ně podívat od Pohořelce?“ Však se o tom všem zmiňuje Tomáš Novák i v této knížce – a mně to přirozeně velmi lahodí.

A když cituje kolegyni Natašu Brázdilovou nebo Milana Jůzu, kteří se u nás jako první zabývali encefalopaty v dospělosti, nutně se mi vybaví jejich studentské tváře v době, kdy psali své diplomky. A znovu mě mrzí, že se jejich práce nedostaly dál do světa – měly by totiž světovou prioritu. Američani s něčím takovým přišli až o mnoho let později. Inu hříchy doby, o nichž bohužel vědí víceméně už jen ti staří pamětníci.

Řekl jsem, že mi knížka Tomáše Nováka lahodí, protože se nestydí za domácí historii a nebloudí dalekou cizinou, když má o co se opřít doma. To za prvé! Jen bych k tomu ještě dodal, že osvěžující je už sám fakt, že



v návalu překladové literatury z oboru psychologie je tu najednou něco od našeho autora a o našich poměrech. Ba je to tak domácí, že je k poznání, že autor je z Brna, takže očividně je tu překonán i jakýkoli pragocentrismus. Ale ona mi tato knížka lahodí ještě třikrát. Za druhé tedy tím, že autor píše o tom, co vskutku důvěrně zná. Vždyť on zajisté všem těm encefalopatům, dětem s LMD a se všemi možnými dys- nejen rozumí, ale on si *rozumí s nimi!* Když o nich píše, je to, jako by si s nimi povídal a oni se mu zpovídaly. Kdepak jinde se jim dostane porozumění a záštity. A o to porozumění tu jde především. Avšak Tomáš Novák dovede za ně vytáhnout i do boje. Budiž mu za to rytířská čest a chvála. Za třetí jsem na prahu 21. století a z knížky je dobře patrné, kde stojíme v obecné osvětě a v přijetí dětí, které se nějak z běžné normy vymykají. Je to mezi jiným i pojednání o toleranci. Konečně za čtvrté, je to autorův styl. Prakticky dokazuje, že o věcech složitých se dá psát i jednoduše a o věcech smutných se dá psát i vesele. Čtenář se rozhodně nudit nebude. Jen bych si dovolil upozornit na jedno nebezpečí. Ono se to totiž čte tak dobře, že se člověk chvílemi přistihne, že se lehce odpoutal od vážnosti tématu a čte si pro zábavu. Tak to tedy ne! Měl by číst s tužkou v ruce a to podstatné si podtrhávat. Moc bych to radil postiženým rodičům postižených dětí a ovšem i paním učitelkám a pánům učitelům, kteří mají takové děti ve třídě. Ostatně, právě jim by tato knížka neměla uniknout. A rodičům by zase na str. 65 a dalších rozhodně nemělo uniknout poučení, jak taktně a takticky žádat o pomoc.

Ale na jednu věc ještě nesmím zapomenout. O tom, jaké jsou radosti a strasti v manželství s encefalopatem či encefalopatkou (těch je ovšem znatelně méně) a na co dávat pozor a jak chránit rodinu, jsem zatím nikde jinde než u Tomáše Nováka nečetl. Prioritu moravskočeskou má v tom nepochybně – možná i evropskou a světovou. Psychologové se totiž zákonitě podle věku svých obětí dělí na *dětské* a *dospělé*. Jestliže však někdo ve své osobě spojuje obojí a stačí na to, může objevit pozoruhodné spojitosti. A to je případ našeho autora, k čemuž mu možno gratulovat.

A co na konec? Už jen přání, aby tato nová knížka Tomáše Nováka našla své chápavé a vstřícné čtenáře.

prof. PhDr. Zdeněk Matějček
(Předmluva k prvnímu vydání, Era, Brno 2000)



MÍSTO ÚVODU ANEB MOJI ENCEFALOPATÉ MNE PROVÁZEJÍ

Pokud věnujete svůj profesionální život poradenství, první čtvrtinu z něj výchovným problémům dětí a mládeže, druhou čtvrtinu náhradní rodinné péči a zbývající polovinu manželskému a rodinnému poradenství, bude vás stále provázet určitý typ klientů. Budou se na první pohled od sebe lišit, tak jak jen se může lišit šestiletý, pro 1. třídu nezralý záček od pětatřicetiletého úspěšného obchodního zástupce zakládajícího novou rodinu. Přece ale budou mít jakéhosi společného jmenovatele.

Když vám profesionální osud navíc poskytne možnost být soudním znalcem z oboru psychologie, pak se možná setkáte s ještě nápadnějšími odlišnostmi. Co by mohla mít s výše uvedenými společného dáma tvrdící, že nožem na chleba mávla a partnera na onen svět poslala omylem a z nepozornosti či z nešikovnosti? Nebo pán, který po vzoru rozsévače má dítě, kam se jen podívá, leč alimentálními povinnostmi se nezatěžuje? Jak by mohli souviset postrach třetí třídy žák X, jehož žákovská knížka se červená poznámkami, hošík, který čtení a psaní považuje za trest a vyhýbá se mu, a nevrlá stará teta, která nemá smysl pro humor, nesnese nadsázku a sebemenší ironii, ale má talent k osvojení jazyků a vyhrála literární soutěž? Co společného tak mohou mít všichni uvedení s dvojicí vzájemně se tulících dikobrazů? Všechny lze zařadit do jedné diagnostické skupiny, chcete-li do jednoho „diagnostického koše“.



JAKO ZAŘÍKÁVÁNÍ ŠAMANŮ

Jako zařikávání šamanů zní LDE LMD MBDB DMMD ADD ADHD – tato změť zkratkou ukrývá podstatu tématu této knihy. Víte, co měli společného Goethe, Picasso, Federico García Lorca, Edison, Auguste Rodin a dost možná váš partner nebo potomek?

Nebudeme čtenáře napínat. Společný jmenovatel zmíněný v úvodu je prozaický – těžký porod, kříšení a projevy, jež lze nazvat oprávněné podezření na lehkou mozkovou dysfunkci (LDE), což je termín, který posléze popíšeme.

Výčet, byť zcela neúplný, vynikajících mužů není tak docela náhodný. Ne že by LDE bylo podmínkou uměleckých či vědeckých úspěchů. Leč o významných vědcích a umělcích se zachovalo více informací než o lidech, jichž je, jak se říká, dvanáct do tuctu. O každém z významných lidí by v této souvislosti mohlo být řečeno okřídlené: „Já nejsem sám, nás už jsou miliony...“ Čistě pánská společnost je uvedena proto, že LMD byla a je zaznamenána výrazně častěji, byť zdaleka ne výlučně, u chlapců než u dívek. Celkem se u nás uvádí dle přísnosti kritérií výskyt u 2–12 % školáků. Ovšem pozor, u 22 % pacientů dětské psychiatrické ambulance. Poměr chlapců k děvčatům bývá uváděn 4,8:1, 3:2, 2:1.

Třetí důvod pro uvedení galerie mimořádně nadaných budiž dán autorovou vzpomínkou, dnes již třicet pět let starou.

▣ PUBERTÁLNÍ VÝLUPEK

Jako jednoho z prvních svých klientů na tehdejší Psychologické výchovné klinice v Brně jsem psychologicky vyšetřoval chlapce s doslova úděsným školním hodnocením. Dle zmíněného tzv. školního dotazníku onen pubertální výlupek při vyučování úmyslně padal ze židle a tím rušil kolektiv. Výuku systematicky



neposlouchal, všiml si všeho jiného, než měl. V hudební výchově si pobrukoval jinou melodii než ostatní žáci a koruna všeho – v tělesné výchově, kde byl již tak nápadný svou neobratností, pravděpodobně úmyslně neudržel větry. Jeho až ostentativnímu nezájmu o školní práci jakož i nedostatečné domácí přípravě v podmínkách nízkého nadání i motivace odpovídaly školní výsledky. Z chování někde mezi dvojkou a trojkou. Z předmětů vesměs mezi čtyřkou a pětkou. IQ, byť značně nerovnoměrně rozložený, dosahoval celkové výše 120, tj. poměrně výrazný nadprůměr. Vychovávala ho babička. Pod knutou věčných výhrad i jeho svéráznosti dělala dojem, že se doposud nevzpamatovala z obtížného porodu své dcery, hochovy matky, jež před časem odešla neznámo kam, za hlasem svého srdce. Na sdělení upraveně sladkého tajemství o vnukově intelektu paní opáčila: „Já to tušila, že není žádný blbec...“

Každý, kdo působil v rámci dětských psychologických či psychiatrických služeb, zná mnoho a mnoho obdobných případů. Někdy se zdá, jako by byly „psány přes kopírák“.

Trampoty mnohdy začaly již před narozením. Maminka měla v těhotenství problémy, zdravotní nesnáze, zřejmě užívala i některé léky. Není vyloučeno, že prožívala různé konflikty. Nejedna použila i některou z „babských“ rad, jak těhotenství na samém počátku „rozehnat“. Porod byl obtížný. Dítě bylo, jak vždycky říkala, „modré jak švestka“, prostě přidušené. V době brzy po narození prodělalo různá onemocnění. Namátkou opakovaně žaludeční katary a záněty středního ucha. Projevoval se u něj obrácený rytmus spánku a bdění – ve dne poměrně často spí, zato v noci se chce bavit. Nejde o nemoc v obvyklém slova smyslu. Náladě a kondici rodičů ovšem nepřidá.

Když už se zdálo, že vše bude dobré a všichni, kdo dítě (jen pár minut) viděli, prohlašovali – to je živé, temperamentní dítě, jedna radost, začaly starosti nanovo. V mateřské škole poprvé zazněl termín „živé stříbro“, to ovšem jen na oficiálním fóru. Neoficiálně se mluvilo spíše o „pytli blech“ s patřičným následným výčtem vlastností: Dítě je neklidné, nadměrně pohyblivé, neobratné, neposlušné. Těžko si zvyká na nové prostředí a obtížně se zařazuje mezi vrstevníky. Když šla mateřinka na procházku a široko daleko byla jediná louže, spadlo do ní právě ono. Někdo spadne tak, že



zavravorá a třeba po dotyku země rukou stav vybalancuje. Jiný spočine na jednom či obou kolenech. Je ovšem také možno spadnout a rozplácnout se jako žába. Jistě nebudete již teď muset hádat třikrát, které spočinutí bylo v popisované kauze typické...

A ty výkyvy nálad. Jednou milý, kamarádský, bystrý, jindy jako začarovaný. „Z andílka během vteřiny skřet,“ pravila babička a babičky mívají vždycky pravdu. „Copak u nás, my to nějak už zvládnem,“ říkala paní učitelka v mateřské škole, vědoma si toho, že jejímu pracovišti hrozí zrušení pro nedostatečné vyřízení kapacity. Hned dodala: „Ale ve škole, tam by se to mělo změnit...“

Nesporně mělo, ale nezměnilo. Napřed byla v sešitech převaha černých puntíků nad červenými. Dovolíme si malé astrální extempore. Duch Jana Amose by nad tím jen kroutil hlavou: „Děvčico, něšťastná, to si myslíš, že to puntíky změníš?“ kladl by si sám pro sebe řečnickou otázku. Vpravdě nelatinské oslovení je ovlivněno jak moravským původem učitele národů, tak i mírou feminizace škol. Dobře položená otázka, snadná odpověď. Však také Jan Amos v astrálu odpověděl – už asi 350 let mi je jasné, že to nejde, ale jako bych do dubů mluvil.

Kampak s duchy na paní učitelku, tedy pro přesnost na tu, která vystřídala elementaristku. Spravedlivě, v nejlepších tradicích pruské kadetky hodnotila, co viděla. Komenského duch se na to již dívat nemohl a ze školy zmizel.

Je-li ve školství systematizované místo, nutno je obsadit. Platí to i pro virtuální astráno. Sotva rezignoval Komenského duch, objevil se jakýsi skřítěk. Nebo snad to byl dokonce skřet? Inu, byl to duch univerzitního profesora Zdeňka Nejedlého – známého tím, že ve volných chvílích nejednotí řepu, ale hodnotí jednotu působení školy a rodiny při výchově mládeže. Paní učitelce, s úšklebkem hodným toho, kdo místo gymnázií zavedl jedenáctiletky, namluvil, že rodiče musí být přesně a průběžně o chování svého potomka ve škole informováni. Je pak na nich, aby z informací vyvodili patřičné závěry, eventuálně pokud je nejsou schopni realizovat, světili svého potomka do výchovy odborníků v kolektivních zařízeních. Jak řekl, tak promovaná pedagožka učinila.

Proč jsi stále tak neklidný?!



HOUPE SE NA ŽIDLÍČCE...

Když dítě při vyvolání nevědělo, kde pokračovat, zapomínalo pomůcky a úkoly, vrtělo se, pitvořilo a šklebilo, ba i občas jakési podivné zvuky vydávalo, v literární podobě žákovské knížky (deníčku) to bylo popsáno následovně: „Houpe se na židličky, přestože je to zakázáno, a přitom klepe tužkou o lavici.“

Děsivá předtucha se naplnila o několik dní později: „S rachotem spadl ze židle, právě když bylo ve třídě ticho.“

Vzpomínáte na Nejedlého ducha? Tetelil se blahem nad následující výměnou sdělení mezi učitelkou a matkou nezvedence: „Paní XY, Jirka se často a zřejmě i zbytečně dovoluje z vyučovací hodiny na WC. Činí tak, i když o přestávce byl. Budu ho pouštět, jen pokud přinese lékařské potvrzení o potížích s močovým měchýřem...“

„Paní učitelko, Jirka je zdravý. Je to jen jeho věčné lajdání a nepozornost. Na WC ať chodí o přestávce a v hodině ať se učí.“

„Paní XY, sděluji vám za vzornou spolupráci se školou. Jsme tedy domluveni. Nebudu podporovat jeho úniky. I tak je pro svou nepozornost značnou část hodiny jakoby nepřítomen...“

Žákovskou knížku, z níž citujeme, přečetl shodou náhod starý psycholog a bylo mu teskno. Tolikrát se již hovořilo, psalo a přednášelo o nutnosti pohybového uvolnění u určitého typu dětí. Dík za spolupráci se školou a realistické vyhodnocení situace zde dostává maminka v situaci, kdy podporuje stav připomínající trápení dítěte. Na druhé straně to s podobným adeptem vzdělávání není rozhodně lehké. Murphyho zákon říká: „Když si s něčím nevíš rady, přejmenuj to!“ Je-li vskutku zákonem řídicím lidské jednání, pak si zřejmě s neklidnými, roztěkanými, po pohybu stále toužícími dětmi s pozorností tak širokou, že je vlastně nepozorností, nevědí dost často rady nejen rodiče a učitelé, ale i vědci.

Traduje se, že pro tyto „nervové problémy“ bylo použito již více než 50 odborných názvů. Klasické označení problémů těchto dětí je v minulém století **lehká dětská encefalopatie** či **lehká mozková dysfunkce**. Od po-



loviny minulého století dodnes co v průměru desetiletí, to nový název. Směs zkratk zmiňovaných názvů tvoří šamanskou mantru zmiňnou v titulku. Do obecného povědomí vstoupila zejména modernizovaná a zjemnělá verze názvu **lehká mozková dysfunkce (LMD)**. Tento termín je u nás užíván v současnosti zřejmě nejčastěji.

Samozřejmě není „termín ten, aby se zavděčil lidem všem“. LMD bývá kritiky poněkud degradováno jako „sběrný koš“ pro všechny specifické vývojové poruchy v dětství. Do „sběrného koše“ se dává to, co nelze toho času zařadit jinak. Termín *specifické* naznačuje údajně jen soubor určitých „zvláštností ve funkcích centrálního nervového systému“. Tam mohlo, ale nemuselo dojít ke „komplexním, strukturálním změnám“. Běžnou terminologií by tyto děti bylo možno označit jako například „svěrázné, zvláštní, odlišně se chovající od běžného očekávání“.

Pro kritiky je problematický i termín „disharmonický vývoj osobnosti u LMD“. Co do intelektu zde najdeme totiž jak děti skutečně mizerně vybavené, ale i děti s IQ zcela nadprůměrným. Najdeme zde jak jedince hyperaktivní, tak, byť méně často, hypoaktivní. Jasně jsou sice výkyvy nálad a psychické výkonnosti, ale ty obvykle přece jen souvisejí více s podněty z okolí než jen a výhradně s tím, co si dítě přineslo na svět.

Zastánce pojmu LMD může namítnout, že jde o důsledek určité interakce osobnosti a kontextu, v němž žije. Tím ale kritika přesvědčit nemůže. Kritika pak graduje: Jak jsou vymezeny hranice jednotlivých příznaků LMD? Je přesně vymezena norma pozornosti? Kde přesně začíná a kde končí nešikovnost? Jaký vliv zde má prostředí a jeho požadavky? Mohou být stejně hodnoceny „nešikovné“ projevy venkovského kluka žijícího v prostředí plném manuální práce, jehož rodiče očekávají pomoc v hospodářství a na zahradě, a třeba stejně staré dívky (chlapce) z města vyrůstající v rodině, jejíž „pozemky“ mají rozsah plochy tří květináčů a výchovné vedení je hyperprotektivní, hypochondricko-ochranitelské?

Pro praxi je významnější a vskutku jen výjimečně řešená otázka závažnosti jednotlivých příznaků pro určení zastřešujícího syndromu LMD. Tahle námitka má svůj význam pro školní praxi. Spadá do rámce LMD každé neklidné dítě, nebo musí být navíc roztěkané/nešikovné atd.?



Kritik může pokračovat: „Označit dítě jako, byť lehce, ale přece jen mozkově DYSfunkční je závažná věc. Vyhraněný dyslektik nedokáže číst, vyhraněný dysgrafik nedokáže psát... Nevyplývá tak trošku z analogie, že dysfunkcí mozku je neschopnost myslet?“

Kdo chce psa bít, hůl si vždycky najde, pomyslí si zastánce kritizovaného termínu. Popustí uzdu své fantazii a představí si, jak do pedagogicko-psychologické poradny přichází neklidné dítě s obtížemi ve škole. Je důkladně vyšetřeno, aby kdosi moudrý, vyhýbající se možné degradaci kauzy souvislostí s LMD, posléze zadavateli vyšetření sdělil, že vskutku jde o dítě hyperaktivní. Tedy pouze potvrdil to, co je zřejmé na první pohled.

Poptávka po jemných a přitom jasných termínech je zde velká. Výběr též. Například: *minimální mozková dysfunkce*, *attention deficit disorder*, též i název obdobný, jen vylepšený o slůvko *hyperactivity*. Oficiální psychiatrická klasifikace se zmiňuje o **poruše aktivity a pozornosti**. Nejlegantněji o **hyperkinetické poruše chování**. Nadmíru citlivé, leč opět poměrně široké je i označení *děti s potřebou specifické péče*. Pokud se vám zalíbí, můžete pochválit, že nikoho neDYSkvalifikuje, neutápí se v popisu, který stejně neplatí pro všechny postižené stejně, nevysvětluje a tím ani nejatrogenizuje, leč sděluje zásadní informaci: Tyto děti je nutno přijímat takové, jaké jsou, a vytvořit jim co nejlepší, „na míru“ připravené podmínky. Nelítostný a připustme, že i podjatý kritik přirovná libozvučnost termínu *specifická péče* k německému *sonderbehandlung*. V nacistické terminologii = rozsudek smrti, jenž měl být a byl realizován, byť nebyl soudem vyneseno.

Pokud namítnete něco na způsob, že jsou přece jen i pro kritiku určité meze, kývne a bude se ptát, o jakou specifickou péči jde. Vždyť specificky je třeba pečovat o mimořádně intelektově nadané děti, o talenty sportovní, hudební, o slabozraké či dokonce slepé, o fenylketonuriky, exematiky, o děti prožívající rozvodová traumata spolu s rodiči... a výčet obdobných skupin by mohl být velice dlouhý, málem nekonečný.

Terminologický exkurs nabízí mezi řádky dvě sdělení. První – je snaha zjemnit termín **encefalopatie**, tedy otrocky přeloženo jako *patie*, či snad dokonce **patologie** mozku.



Postižení je vskutku velmi nepatrné. Přesněji řečeno, spíše než o postižení by se dalo mluvit o specifické, svérázném vyrovnávání se s určitým traumatem v minulosti atd. Podobně není populární ono již zmíněné dys...

Za druhé pak chtějí rozličné názvy naznačit, že od běžné normy odlišná aktivita nemusí mít formu nezvládnutého „kulového blesku“. Může být nadměrná, ale i „podměrná“. Podprůměrně aktivních a pramálo činorodých „elemďáků“ je sice výrazně méně než jejich velmi aktivního protipólu, ale jsou.



RETRO LETEM SVĚTEM

„Již staří Řekové...“ – byť popisy chování mnohých starověkých osobností na LMD v ledačems upomínají, doložit prokazatelný důkaz nelze. Některá extempore potomků z nejvyšších královských kruhů jsou až učebnicově stigmatizované formami LMD a nejde zdaleka jen namátkou o Václava II., jemuž se o citovou deprivaci v mladším školním věku postaral jeho poručník Ota Braniborský, a to přinejmenším internací. Když kralevic dospěl, volil specificky zbrklý, slona mezi rodinným porcelánem připomínající způsob řešení výhrad vůči nejbližšímu z rádců. (Záviš z Falkenštejna byl popraven 1290.)

Jsou ovšem i pozitivní znaménka v královské disharmonii. Namátkou jimi může být zásluha na latinsky psaném „horním zákoníku“ pro Kutnou Horu, jenž nabyl proslulosti přinejmenším v celé střední Evropě. Dále třeba ražba pražského groše, a to nemluvíme o získání polské královské koruny a pro syna Václava III. i koruny uherské... Zůstaneme-li třeba jen u významných Václavů, byť třeba nemusí jít o dynastie Přemyslovců či Lucemburků, příznaků LMD lze najít v jejich projevu nemálo.

Zřejmě prvním lékařem, který se zamyslel nad vztahem poruch chování u dětí a lehkým mozkovým poškozením, byl belgický psychiatr **J. Guislain** (1790–1860). Termín *hyperkinetický syndrom* zmínil jako první Němec **H. Hoffmann** roku 1845. „Rodného“, byť velmi odlišného bratra tohoto syndromu – „syndrom hypoaktivity“ – popsal prioritně německý psychiatr **von Scherckel** roku 1917. S pravým francouzským šarmem nazval motorickou neobratnost „pohybovou debilitou“ pár let předtím **E. Dupré** (1908). Téhož roku konstatoval později často uváděnou, leč spornou optimistickou prognózu **A. F. Tredgold**. Připouští, že těžký porod může poznamenat chování dítěte mnohými příznaky, které však časem pomínou. Problémy jsou výraznější jen v době nástupu do školy. Takto možno pokračovat.

V českých, respektive československých podmínkách byla LMD poprvé popisována brzy po druhé světové válce nejprve zřejmě v Sociodia-



gnostickém ústavu v Praze. Sešel se tam, zřejmě mimo jiné i ve snaze být alespoň částečně politicky v závěťfí, doslova hvězdný tým odborníků, doposud reprezentovaný tehdejšími začátečníkem – profesorem **Zdeňkem Matějčkem**. Ten připisuje prioritu regionálního objevu dětskému lékaři **Karlu Mackovi** a samozřejmě týmu, který souvislosti minimálních poškození mozku a dalších projevů prokázal.

V podmínkách tzv. jednotné školy, v odborném teritoriu, kde zaklínání se marxismem-leninismem patřilo k publikacím jako cukr ke kávě (pokud se neobjevilo, následky bývaly pro autora hořké), působila v roce 1961 jako zjevení kniha **Otakara Kučery** a kolektivu *Psychopatologické projevy při lehkých dětských encefalopatiích*. Nenápadná šedozelená vazba. Nikde ani slovíčko o marxismu či o sovětských vzorech, ať již nalezených nebo vymyšlených. Hlavní autor (mimochodem narozený ve stejný den přesně o půl století později – 1906 – než Sigmund Freud, v pořadí třetí přímý člen Mezinárodní psychoanalytické společnosti z ČSR a i v časech komunistických praktikující psychoanalytik) soustředil pozoruhodný autorský tým. „Kolektiv“ tvořili neurolog K. Macek, psychologové J. Jirásek, Z. Matějček, Z. Žlab, E. Štěrbáková, J. Dittrich, J. Poledne. „Samí slušní lidé ...“ chtělo by se komentovat ona jména. Text knihy věčný, hluboce odborně fundovaný, resumé nejen ruské, ale i anglické. Jasně a jednoznačné, zkušeností podložené rady. Namátkou z textu volně citujeme:

O LDE hovořit jako o zcela lehké poruše některých nervových spojů. U dítěte vytvořit „dospělý“ partnerský postoj, nezastrašovat jej tresty, které jen zatvrzují. Zmírnit úzkost dítěte, potvrdit jeho kladnou identitu („vidím, že jsi dobrý kluk“). Požadovat reálné věci, nabídnout řešení problémů. Požadavky kompenzovat výhodami a začínat s nimi opatrně. Rodičům dítě nejprve pochválit. Byť by bylo neklidné a nesoustředěné, může být pěkné, bystré a milé. Odstranit eventuální pocity méněcennosti z toho, že oni „neumějí vychovávat“, a proto má dítě problémy ve škole. Dát perspektivu. Učitele dítěta vést k tomu, aby jejich svěřenec nebyl „vyvržencem pocitůujícím odlišnost od ostatních dětí. Vysvětlit jim souvislosti problémů, analyzovat nedostatky v souvislosti s možnostmi, individualizovat výchovný přístup, zlepšit spolupráci rodiny a školy bez vzájemných výčitek. Tj. konkrétně a) upravit dítěti prostředí, v němž pracuje; b) upravit dítěti pracovní program a rozvrh práce; c) vypracovat vhodné pomůcky a individualizovat výukový postup.